

УДК 81.432.1-1

Юлія Демків, викладач кафедри практики англійської мови
Антоніна Чернявська, викладач кафедри практики англійської мови
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТОНАЦІЇ У РІЗНИХ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СТИЛЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена особливостям використання складових компонентів інтонації у різних функціональних стилях англійської мови. Подано різні типи класифікації функціональних стилів мови і проаналізовано просодичні характеристики властиві для кожного із цих стилів зокрема.

Ключові слова: інтонація, інтонаційна модель, функціональний стиль, фонетичний стиль, мелодика, ритм, тембр, словесний і логічний наголос.

Літ. 10.

Юлия Демкив, преподаватель кафедры практики английского языка
Антонина Чернявская, преподаватель кафедры практики английского языка
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ АНГЛИЙСКОЙ ИНТОНАЦИИ В РАЗНЫХ ФУНКЦИОНАЛЬНЫХ СТИЛЯХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Статья посвящена особенностям использования составляющих компонентов интонации в различных функциональных стилях английского языка. Представлены различные типы классификации функциональных стилей языка и проанализированы просодические характеристики присущие для каждого из этих стилей в частности.

Ключевые слова: интонация, интонационная модель, функциональный стиль, фонетический стиль, мелодика, ритм, тембр, словесное и логическое ударение.

Juliya Demkiv, Lecturer of Practice English Department
Antonina Chernyavska, Lecturer of Practice English Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

USAGE PECULIARITIES OF THE ENGLISH INTONATION IN VARIOUS FUNCTIONAL STYLES OF LANGUAGE

The article is devoted to the use peculiarities of intonation components in different functional styles of the English language. Various types of functional styles classifications were described and their prosodic characteristics peculiar to each of them were analyzed in the research.

Keywords: intonation, intonation patterns, functional style, phonetic style, melody, rhythm, timbre, word and logical stress.

Постановка проблеми. Для досконалого опанування іноземною мовою необхідно оволодіти засобами ритмомелодики та навчитися правильно інтонаційно оформлювати речення залежно від функціональних стилів мовлення. Вивчення функцій ритмомелодики в англійській мові, а також знання стилістичних особливостей використання інтонаційного малюнка, сприятиме успішному здійсненню комунікативного акту мовлення.

Відомо, що головна роль у передачі основного інформаційного змісту повідомлення належить лексико-граматичним засобам. Водночас, саме просодичні засоби здатні доповнити недостатню виразність мовлення. Важливо зазначити, що просодію слід розглядати не як ізольований феномен, а як рівноправний мовний засіб, що бере участь у формуванні і передачі смислової сторони висловлювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою дослідження інтонації різних функціональних стилів мовлення займалися як зарубіжні, так і вітчизняні фонетисти та філологи. Серед них особливої уваги заслуговують праці Л. Щерби, С. Леонтевої, М. Соколової, І. Корунця, С. Гайдучик, Г. Майнгольда та Д. Джонса. Вивченням цього питання продовжують займатися і молоді науковці, котрі є авторами численних наукових дисертацій і монографій з даної проблематики: О. Алексієвць, Т. Бровченко, А. Калита, І. Красовська, О. Руденко та ін.

Метою статті є дослідити особливості функціонування просодичних компонентів у таких функціональних стилях як: інформаційний, науковий, декламаційний, публіцистичний і розмовний.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Основною функцією інтонації будь-якої мови є зовнішнє оформлення речення. З допомогою інтонації слухач безпомилково може зрозуміти, чи вимовлене речення є ствердженням, запитанням, проханням чи вигуком. Окрім цього, інтонація здатна висловлювати наші емоції і ставлення.

Кожній мові властива специфічна, притаманна тільки для неї інтонація, яка помітно відрізняється від інтонації інших мов. В англійській мові інтонація відіграє особливо важливу роль, оскільки це аналітична мова, в котрій зв'язок між словами виражений не з допомогою закінчень, як, наприклад, в українській мові, а з допомогою сталого порядку слів. Особливу роль в ній також відіграють прийменники, артиклі, допоміжні дієслова і, зокрема, інтонація [1; 3].

У систему супрасегментних компонентів інтонації (просодії) входять: 1) мелодика, тобто зміна висоти голосу під час мовлення, що надає мові певного тонового забарвлення; 2) ритм мовлення – чергування наголошених і ненаголошених складів; 3) темп – швидкість вимовляння слів у мовному потоці і паузи між інтонаційними групами; 4) тембр – звукове забарвлення, яке надає мовленню емоційну експресивність; 5) фразовий і логічний наголос, який слугує для виокремлення значущих слів у реченні [4, 198].

Стилі мови або вимови – це ті особливі форми мови, які відповідають меті і змісту висловлювання, обставинам спілкування, характеру аудиторії і т.д. Стилістичні різновиди на фонетичному рівні утворюють стилі вимови або ж фонетичні стилі. Дослідники виділяють різну кількість фонетичних стилів, оскільки керуються різними принципами, що лежать в основі виділення окремих стилів вимови. Однак, найбільш обґрунтованими, на нашу думку, є класифікації, що враховують умови комунікації, ситуацію, в якій відбувається мовлення, адже наше мовлення не завжди є однаковим, воно змінюється, залежно від того, в яких умовах ми говоримо, до кого звертаємось і з якою метою. Беручи до уваги різноманітні соціальні умови, можна виокремити багато стилів.

Наприклад, відомий британський фонетист Д. Джонс класифікує стилі вимови на наступні: 1) швидкий розмовний стиль, 2) повільний розмовний стиль, 3) стиль звертання до аудиторії великого розміру, 4) сценічний стиль, а також 5) стиль, який використовується в співі [8, 145].

Зовсім іншу класифікацію подає російський мовознавець Л. Щерба. Він наводить тільки два стилі вимови: 1) розмовний стиль, притаманний для спокійної розмови людей, що характеризується значно меншою чіткістю вимови і 2) повний стиль,

який відзначається виразною і чіткою вимовою усіх складів кожного слова [7, 90].

Опираючись на своє багаторічне прослуховування мовлення та на праці інших дослідників, Г. Майнгольд розрізняє високий I та розмовний II фонетичні стилі, проте в межах кожного з них він виділяє ще по два рівні: для високого стилю це високий (Ia) та помірно високий (Iб), а для розмовного стилю – це високий розмовний (IIa) та недбалий розмовний (IIб) [10, 88].

Вид стилю, який використовується у вимові, має певний вплив на фонематичну і алофонну побудову слів. Неспішна і виразна вимова зумовлює використання повних голосних звуків у деяких ненаголошених складах. Приголосні, які вимовляються у формальному стилі, іноді зникають в розмовному. Тому чітко можна відстежити різні форми звукової редукації і асиміляції, що є головними фонетичними характеристиками розмовного стилю. Ступінь редукації і асиміляції в сою чергу залежить від темпу мовлення [1, 306].

На противагу попереднім дослідникам С. Гайдучик розрізняє п'ять фонетичних стилів: урочистий, науково-діловий, офіційно-діловий, побутовий, і розмовний [2, 13]. Вищенаведені фонетичні стилі в цілому корелюють з функціональними стилями мови, які також поділяються філологами на п'ять видів: науковий, офіційно-діловий, публіцистичний, художній і розмовний.

Хоча між дослідниками існують розбіжності щодо кількості функціональних стилів та їх назв, ми розглядатимемо класифікацію, подану фонетистом М. Соколовою: 1) інформаційний (формальний) стиль; 2) науковий (академічний) стиль; 3) декламаційний (художній) стиль; 4) публіцистичний (ораторський) стиль; 5) розмовний (неофіційний) стиль [5, 184].

Функціональні стилі відображають мовні особливості на декількох рівнях, в тому числі на граматичному, лексичному, і фонетичному рівнях. Формальні засоби, що використовуються для позначення фонетичних особливостей функціональних стилів, – є компонентами інтонації. Саме тому ми можемо називати функціональні стилі *інтонаційними стилями* [8, 50].

Існує три типи *інтонаційних моделей*, які використовуються в усній комунікації: а) моделі, які використовуються для інтелектуальних цілей, б) моделі, які використовуються для модально-спрямованих цілей, в) моделі, які використовуються для вольових і дезидеративних цілей. Всі інтонаційні стилі містять інтелектуальні моделі інтонації тому, що мета будь-якого виду спілкування – подати певну інтелектуальну інформацію. Частота виникнення і розподілу емоційних і вольових

моделей формують характерні риси кожного стилю [5, 185].

Інформаційний (формальний) стиль характеризується використанням інтелектуальних інтонаційних моделей. Він використовується у формальному дискурсі, де метою висловлювання є подача повідомлення, не надаючи йому ніякої емоційної або вольової оцінки. Цей стиль використовується радіо-і теледикторами для читання новин, прогнозів погоди, або в різних освітніх описових текстах. Він вважається стилістично нейтральним. У більшості випадків мовець звучить неемоційно (спокійно).

Характерною рисою інформаційного стилю є використання низхідних тонів, нормальної чи повільної швидкості висловлювання, та рівномірного ритму. Інтонаційні групи, як правило, короткі, паузи – середні або довгі. Короткі паузи трапляються досить рідко [4, 204].

У **науковому (академічному) стилі** використовуються одночасно інтелектуальні і вольові інтонаційні моделі. Мета мовця тут не тільки довести гіпотезу, створити нові концепції, розкрити зв'язок між різними явищами, але й спрямувати увагу слухача до повідомлення в семантичному компоненті. Здебільшого науковий інтонаційний стиль використовується викладачами вузів, шкільними вчителями, або вченими у формальних і неформальних дискусіях [5, 215].

Найвиразніше академічний стиль реалізується в лекції. Тони, які найчастіше використовуються лектором, – це *низхідні тони* (High Fall, Fall-Rise), завдяки чому інтонаційні групи звучать вагомо, категорично і переконливо. Швидкість висловлювання коливається від нормального до прискореного темпу, але ніколи не є надто швидкою. Науковий стиль вимови повинен забезпечити чітке сприйняття слів. Цьому сприяє дещо уповільнений темп. Рівномірно уповільнений темп мови покликаний створити сприятливі умови сприйняття. Зміни у швидкості висловлювання свідчать про ступінь важливості, який надається різним фрагментам інформації. Менш важлива інформація вимовляється з більшою швидкістю, а більш важлива – вимовляється з нижчою швидкістю. Крім того, мовець поперемінно використовує різні ритмічні моделі, що різняться за довжиною. Зменшення або збільшення гучності, що контрастує з нормальною гучністю допомагає слухачам сприймати слова, які мовець хоче виокремити. Паузи переважно короткі. Понятійні словосполучення розділяються подовженими паузами, щоб адресат краще сприймав їх зміст [4; 5; 6].

Фонетичні особливості наукового стилю зводяться до наступних: підпорядкованість інтонації синтаксичній будові наукової мови,

стандартність інтонації, сповільненість темпу, стабільність ритмічного інтонаційного малюнка.

У **декламаційному (художньому) стилі** емоційна роль інтонації зростає, при цьому інтонаційні моделі, які використовуються для інтелектуальних, модальних і емоційних цілей мають рівну частку. Метою мовця є звернення одночасно до розуму, волі і почуттів слухача за допомогою образних засобів. Він використовується в сценічній мові, декламації віршів, читанні вголос художньої літератури. Читаючи вголос художню літературу, ми маємо справу з двома різновидами усного представлення письмового тексту: 1) читання вголос уривку описової прози (авторської мови або монологу); 2) відтворення розмови (мова персонажів або діалог) [5, 118 – 119].

Інтонація авторської мови або монологу характеризується використанням *низхідних тонів*. Ядерний тон в останній інтонаційній групі, як правило, низький низхідний тон (Low Fall). Основні ядерні тони в некінцевих інтонаційних групах є Low Fall, High Fall, Fall-Rise. Швидкість висловлювання відносно повільна, і в результаті немає помітних змін в ритмі. Паузи можуть бути різними за довжиною, але довгі паузи є поширенішими.

Інтонація читання **діалогів** нагадує справжню розмову, але між ними немає співвідношення один до одного. Це не є звичайнісіньким відтворенням інтонації, яку можна почути в природному мовленні людей. Читання діалогів характеризується використанням різноманітних видів *шкал* (низхідних, висхідних, перервано-низхідних), а також термінальних тонів (особливо, низхідно-висхідних тонів). Рівень висоти голосу в більшості висловлювань високий, а діапазон широкий. Швидкість висловлювання зазвичай нормальна або дещо пришвидшена порівняно з природною мовою внаслідок чого ритм стає більш рівномірним. Паузи для вираження вагання трапляються рідко, лише якщо вони необхідні для стилістичних цілей [8, 176 – 177].

Вірші мають чітко визначені моделі ритму – наголошені склади чергуються один з одним через регулярні проміжки часу: інтервали між наголошеними складами приблизно однакові. Якщо після наголошеного складу є декілька ненаголошених, вони вимовляються швидше, а якщо після наголошеного складу є тільки один ненаголошений склад, то останній вимовляється повільніше. Найтиповіший тон декламації – низхідний. *Низький низхідний тон* (Low Fall) особливо часто використовується в спокійних ліричних поезіях. *Високий низхідний тон* (High Fall) використовується для вираження напруженої атмосфери. Саме тому він використовується в грандіозних, помпезних, урочистих віршах. Темп

є також дуже важливою особливістю поетичної мови. Різниця в тривалості різних строф свідчить про настрій читача. Паузи в поетичному стилі виконують різні функції. Паузи більш-менш однакової тривалості створюють атмосферу спокою в ліриці. Довгі паузи індукують пафосну атмосферу. Часто зустрічаються психологічні паузи, які виконують емоційну функцію в поезії [9, 87].

У публіцистичному (ораторському) стилі вольові інтонаційні моделі превалюють на фоні інтелектуальних і емоційних. Головною завданням цього інтонаційного стилю є впливати на слухача, переконати його в тому, що інтерпретація мовця є єдино правильною. Це завдання здійснюється не тільки за допомогою логічної аргументації, але й шляхом переконання і емоційного звернення. Саме тому публіцистичний стиль має спільні риси з науковим стилем, з одного боку, і декламаційним, з іншого. Це особливо помітно в політичних промовах, судових промовах і проповідях [5, 221].

Публіцистичний стиль характеризується низкою фонетичних особливостей. Гучність значно підвищена, але іноді мовець використовує знижену гучність, щоб акцентувати слова і фрази, які мають першорядне значення, і створити певний психологічний ефект. Рівні висоти голосу варіюються, використовуються в основному широкі діапазони. Мовці часто використовують так званий "риторичний трюк" – високі рівні шкали (High Level Heads) чергуються низькими рівними шкалами (Low Level Heads). Термінальні тони – емфатичні, в некінцевих інтонаційних групах використовуються низхідно-висхідні тони. Швидкість висловлювання помірно-повільна, але деякі незначні частини мови вимовляються швидше. Використання так званих "риторичних пауз" має на меті впливати на громадськість. Ритм правильно організований. Тембр голосу величний, впевнений у собі, захоплений [4, 205].

Для англійської мови повсякденного спілкування характерним є використання **розмовного (неофіційного) стилю**. Воно відбувається як у сімейному колі, так і в неформальних зовнішніх відносинах, а саме, в розмові близьких друзів або добре знайомих людей. Оскільки цей вид англійської мови, використовується щоденно, він – дуже практичний і найменш штучний.

Аналізуючи, розмовний стиль, можемо сказати, що на відміну від інших стилів, він дозволяє використання цілого спектру існуючих англійських інтонаційних моделей. У стриманих розмовних ситуаціях вживаються *поступово низхідні шкали, прості низхідні і висхідні тони*. Односкладові відповіді є стандартизовані, в них використовуються звужені висотно-мелодичні моделі. Зі збільшенням інтенсивності захоплення

мовця збільшується висота тону. Як наслідок більш емоційні ситуації характеризуються розширеними висотно-мелодичними моделями. Окрім цього, існує поєднання різноманітних тонів, а також зовсім несподіване розміщення ядерного тону в інтонаційній групі [5, 237 – 239].

Висновки. Кожний із розглянутих функціональних стилів характеризується наявністю тих, чи інших просодичних засобів. Так, наприклад, науковий стиль вирізняється наявністю інтонаційного членування, підвищенням гучності, середнім темпом мовлення, чітким ритмом; для публіцистичного стилю притаманними є використання помірної гучності, помірного темпу мовлення, чіткого ритму; декламаційний і розмовний стилі характеризуються значною варіативністю усіх просодичних елементів. Спільною ознакою для усіх цих функціональних стилів є те, що вони рідко існують у чистому вигляді. Залежно від екстралінгвістичних факторів, тобто від мети комунікації, ситуації спілкування, установки мовного акту на офіційність чи неофіційність спілкування вони можуть перетинатися, доповнюючи один одного.

1. Гайдучик С.М. К вопросу о классификации фонетических стилей // Тезы докладов научно-методической конференции "Просодия текста". – М.: МГПИИЯ им. М. Тареза, 1982. – С. 13 – 15.

2. Корунець І.В. *Contrastive typology of the English and Ukrainian Languages*. – Vinnitsa: Nova knyga, 2004. – 464 p.

3. Бровченко Т.О. *Фонетика англійської мови (контрастивний аналіз англійської та української вимови): підручник*. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – 300 с.

4. Леонтьева С.Ф. *Теоретическая фонетика современного английского языка*. – М.: Менеджер, 2005. – 336 с.

5. Соколова М.А. *Теоретическая фонетика английского языка*. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1996. – 286 с.

6. Троянская Е.С. К общей концепции понимания функциональных стилей // Особенности стиля научного изложения. – М.: Наука, 1976. – С. 47 – 53.

7. Щерба Л.В. *Фонетика французского языка*. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1957. – 311 с.

8. Jones D. *An outline of English phonetics*. – 9th edn. – Cambridge, U.K.: Cambridge University Press, 1975. – 203 p.

9. Jones D. *The Pronunciation of English*. – Fourth Edition. – Cambridge, U.K.: Cambridge University Press, 1956. – 223 p.

10. Meinhold G. *Deutsche Standardausprache, Lautschwächungen und Formstufen*. – Jena: Wiss. Beiträge der Friedrich-Schiller-Univ. Jena, 1973. – 145 s.

Стаття надійшла до редакції 01.04.2014